

УДК 327(477:438)“199/20”

**А. Г. Задорожня**, здобувач кафедри міжнародних відносин  
Інституту соціальних наук  
Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова  
вул. Дворянська, 2, Одеса, 65026, Україна, Alizador@mail.ru

## ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН У 90-Х РОКАХ ХХ — ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

В статті розглядаються питання співробітництва України з сусідньою Польщею. Зі вступом Польщі до Європейського Союзу розпочинається новий етап розвитку двосторонніх відносин держав, який в свою чергу повинен будуватися на основі досягнень попередніх років. Зроблений аналіз особливостей розвитку країн у політичній, економічній, гуманітарній сферах.  
**Ключові слова:** співробітництво, Україна, Польща, стратегічне партнерство

Українській та польській державам судилося існувати поряд: наші народи поєднують давні історичні зв'язки, географічна близькість та бажання бути повноправним членом європейської спільноти. Після здобуття Україною незалежності розпочався новий період двостороннього співробітництва, який носив більш самостійний характер. Особливого значення відносини почали набувати після вступу Польщі до Європейського Союзу. При цьому важливо враховувати здобутки попередніх років.

В роботі розглядаються основні події, які відбувалися у період становлення та зміцнення українсько-польських відносин в контексті євроінтеграційних процесів.

Метою статті є аналіз двостороннього співробітництва сусідніх країн у різних сферах, починаючи з часу здобуття Україною незалежності до входу Польщі в Євросоюз. Відповідно до мети поставлені такі завдання: простежити еволюцію співробітництва, визначити перспективи його розвитку, а також визначити роль цих відносин у процесах європейської інтеграції.

При написанні роботи авторка використовувала міжнародні документи, праці вітчизняних та зарубіжних дослідників. Серед джерел необхідно виділити “Договір між Республікою Польщею та Україною про добросусідство, дружні відносини та співробітництво”, в якому зазначені основні положення співпраці та її подальше розширення. Література на дану тему досить різноманітна. Наприклад, проблеми двостороннього співробітництва детально досліджував український вчений Д. Васильєв. Питання національних меншин поляків в Україні та українців в Польщі висвітлював одеський історик Д. Горун. Слід також відмітити працю дослідника Е. Лисицина, який акцентував увагу на понятті стратегічного партнерства. В книзі “Польща — твій діловий партнер” розглянуто розвиток економічного співробітництва сторін.

Розпад РЕВ, Варшавського Договору, перші демократичні вибори і приход до влади демократичного уряду сприяли переходу Польщі до нових суспільно-політичних і економічних відносин. З появою незалежної України традиційні взаємини набули якісно нового виміру. Обидві країни обрали шлях розбудови демократичних правових держав з метою повної інтеграції до європейських політичних та економічних структур. Тоді перший Президент Республіки Польща Л. Валенса сказав, що без незалежної України неможливе існування незалежної Польщі [1;14].

Становлення українсько-польських відносин проходило у час міжнародної ізоляції України, спричиненої незадоволенням Заходу дезінтеграцією Радянського Союзу. Польща в цей час продемонструвала виважену та далекоглядну позицію щодо України. Це підтверджує той факт, що Республіка Польща першою серед зарубіжних країн визнала державну незалежність України (2 грудня 1991 р.), а у січні наступного року між державами були встановлені дипломатичні відносини на рівні посольств. Важливим етапом у формуванні нової системи двостороннього співробітництва став перший офіційний візит Президента України Л. Кравчука до Польщі 18-19 травня 1992 р. Сторони підписали міждержавний договір “Про добросусідство, дружні відносини та співробітництво”. В документі підтверджується непорушність кордонів нині і в майбутньому, відсутність територіальних претензій однієї держави до іншої. Обидві вони відмовляються від застосування сили у взаємовідносинах і не допустять, щоб з їх території виходила агресія проти іншої сторони. Україна і Польща взяли на себе зобов’язання співробітничати з європейськими структурами у справі роззброєння. Договором передбачено широке політичне, економічне, наукове, культурне співробітництво, щорічні зустрічі міністрів закордонних справ [2;12]. Крім того, були укладені угоди, підписані протоколи і декларації щодо різних напрямків співпраці. А до кінця 1995 року було закінчено процес створення юридичних рамок взаємного співробітництва, в тому числі економічного.

З метою поглиблення двосторонніх зв’язків Україну в травні 1993 р. з офіційним візитом відвідав Президент Польщі Л. Валенса. Одним з головних результатів цього візиту стало створення Консультативного комітету Президентів України і Республіки Польща — безпосередньої форми співробітництва. Як засвідчив подальший досвід, діяльність Комітету істотно вплинула на активізацію двостороннього співробітництва.

Важливою подією в низці взаємних візитів слід назвати державний візит до Польщі Президента України Л. Кучми (25-26 червня 1996 року). Його політичним підсумком стала обопільна констатація виходу україно-польських відносин на рівень стратегічного партнерства. Що саме мається на увазі: “стратегічне партнерство” — це не просто будь-які стосунки, це спеціальна форма відносин, яка припускає співучасть держав, єдину мету і оформляється спеціальною угодою. Воно можливе лише між тими державами, національні інтереси яких збігаються повністю або частково хоча б в одній сфері функціонування держави. Його ознаками є:

- наявність часткового або повного збігу однієї чи декількох стратегічних цілей, що тим чи іншим чином відображено у відповідній угоді;
- існування відповідної міждержавної угоди з визначенням обов'язків сторін у досягненні цілей;
- адекватність масштабів цих обов'язків стратегічності цілей партнерства [3;32].

Слід зазначити, що активна участь України в розбудові європейської системи безпеки, внутрішньополітичний курс, спрямований на послідовне здійснення радикальних ринкових реформ, розпочатий українським керівництвом у 1994 р., сприяли активізації українсько-польських відносин. Польський професор Здзіслав Найдер (Центр міжнародних відносин) підкреслив, що пріоритетною для обох країн має бути Східна політика Європейського Союзу: “Україні потрібен ЄС згуртований і дійовий: тільки такий союз їй допомагатиме. Україні потрібна Польща, що має міцні позиції в ЄС, здатна знайти партнерів до співпраці та впливати на спільну зовнішню політику та безпеку” [4; 29].

З 1 травня 2004 р. Польща є членом Європейського Союзу, а основною міжнародною угодою, що регулює двосторонні зв'язки, стала Угода про партнерство та співпрацю (РСА). Про особливий характер їхнього співробітництва свідчить спосіб введення візового обов'язку. З 1 жовтня 2003 р. Польща ввела безкоштовні візи для громадян України, які бажають перетнути польсько-український кордон. А от поляки можуть приїздити до України без віз, окрім тих, хто бажає працювати в нашій країні.

Як відомо, Польща є першопрохідником економічних реформ серед країн Східної Європи. Стабілізація, становлення ринку, структурна перебудова економіки — головні економічні процеси перехідного періоду. На сьогоднішній день Польща є одним з головних партнерів України у товарно-економічному співробітництві, обсяг якого у 1995 р. склав 398 млн. дол. США, у 1996 р. — 827,2, у 1997 р. — 949,7. У 2003 р. обсяг торговельного обміну між країнами складав 2,3 млрд. дол. США. У 1992-2003 рр. вартість польського експорту в Україну збільшилася майже семиразово, а імпорт з цієї країни збільшився в більш ніж 3,5 рази. Згодом Україна стала першим одержувачем польських товарів серед країн СНД та дев'ятим партнером Польщі в експорті загалом. Серед торговельних партнерів України Польща посіла сьоме місце в експорті (попереду Росія, Німеччина, Італія, Китай, Туреччина й Угорщина) та четверте у імпорті (після Росії, Німеччини, Туркменістану).

Слід зазначити, що у польському експорті домінували товари високого рівня переробки, натомість імпорт з України — переважно сировина. Традиційними товарами українського експорту в Польщу у 1995-1997 рр. були чорні метали, вироби з них, залізна руда, продукція харчової і деревообробної промисловості, автомобілі, харчові продукти. Імпорт України з Польщі переважно складався з кам'яного вугілля, устаткування для харчової та електротехнічної промисловості, медикаментів, товарів широкого вжитку.

Одним з кроків, на якому були зняті певні обмеження у торгівлі між

країнами, було підписання Меморандуму про заходи щодо лібералізації двосторонньої торгівлі між сторонами (23 січня 1997 р.). Наступним етапом до запровадження режиму вільної торгівлі стало підписання об'ємної Угоди про вільну торгівлю.

Значне місце в економічному співробітництві посідає інвестиційна діяльність. Так, наприклад, обсяг польських капіталовкладень в економіку України у 1997 р. складав 25,9 млн. дол. США (14% від загальної суми іноземних інвестицій). На кінець 2003 р. польські інвестиції склали понад 150 млн. дол. США. Приблизно половина з них розміщена у промисловості (передусім хімічній), другий напрямок інвестування — фінансовий сектор, значна кількість інвестицій розміщена у сфері виробництва баночок до напоїв, автомобільних сидінь, перев'язочних матеріалів. Польські фірми все активніше включаються у співробітництво як торгівельне, так і інвестиційне з нашою країною. В Україні на 2003 р. діяло більше 800 підприємств з польським капіталом, і майже всі вони спільні (приблизно 9% усіх підприємств з участю іноземного капіталу в Україні). Найбільшим польським інвестором на українському ринку є польський державний банк РКО ВР. Також слід відмітити такі фірми, як: “Кан-Пак” у Вишгороді (баночки до напоїв), “Белла” у Березані (перев'язочні матеріали), “Форте” у Донецьку і “Новий стиль” у Харкові (меблеві фабрики) та багато інших [5;12]. У березні 1997 р. було підписано українсько-польську комплексну Програму створення й організації виробництва нових конкурентноспроможних країв, підйомно-транспортного обладнання та будівельних машин.

Широкі можливості співробітництва криються у розвитку транспортних зв'язків, що знайшли практичне втілення у створенні міжнародної асоціації “Карпатський Єврорегіон”, до якого увійшли відповідні регіони Польщі, Угорщини, Словаччини, України. А саме: польське Підкарпатське воєводство та такі українські області, як Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька та Закарпатська. У межах діяльності цієї структури створена українсько-польська урядова координаційна комісія з питань міжрегіонального співробітництва. Укладено десятки угод між областями України і Польщі.

Новим рівнем організації двосторонніх відносин стало транскордонне об'єднання Єврорегіон “Буг”, що об'єднало деякі області України, Польщі та Білорусії. В межах цього утворення налагодили співпрацю Люблінське воєводство та українська Волинська область, також Сокальський та Жовківський райони Львівської області. В його рамках підписано ряд угод про прикордонне та двостороннє співробітництво, про співробітництво в галузі охорони здоров'я людей, охорону навколишнього середовища при загрозі надзвичайних ситуацій, гуманітарній сфері. Скоріш за все членство Польщі в Євросоюзі дозволить отримати найбільшу підтримку такого типу співробітництва головним чином через програми організації.

Важливим чинником, який активно впливав на стан українсько-польських відносин, вважалася наявність в Україні польської (більше 200 тис. громадян) і в Польщі української (від 350 до 450 тис. громадян) національ-

них меншин [1;16]. На їхній захист в країнах створені спілки та товариства. У порівнянні з рівнем міждержавного спілкування взаємини між людьми обох країн були ще досить обмеженими. У частині польського суспільства існували антиукраїнські настрої, породжені шовіністичною і комуністичною пропагандою, ще відчувалися наслідки сумнозвісної акції “Вісла”, але нове покоління поляків, ділові кола, бізнесмени скоріше знаходили стежку до українсько-польської співпраці і взаєморозуміння.

Українці згуртовувалися в цілий ряд суспільно-громадських об’єднань, найбільшими з яких можна назвати об’єднання українців у Польщі, об’єднання лемків у Польщі, Союз українців Підляшшя. Інтереси поляків в Україні репрезентували на 1995 р. від 23 до 30 громадських об’єднань. Найбільшими з цих об’єднань вважалася Спілка поляків України, що об’єднала поляків центральних та східних областей, і Федерація поляків в Україні, яка об’єднала поляків західних областей України [6;69]. Однак єдина польська організація не створена. Загалом діяльність поляків зосередилась в просвітницькій та релігійній сферах.

Щодо співробітництва в гуманітарній сфері між цими країнами передували контакти українців та поляків в польських об’єднаннях інтелектуалів (“Romost”, Об’єднання співробітництва народів Східної Європи “Зближення”, паризький часопис “Культура”). Діяла Українсько-польська комісія з питань співробітництва у сфері науки і технологій, Українсько-польська комісія з питань співробітництва у галузі охорони навколишнього середовища. До того ж було створено двосторонню комісію експертів Головархіву України і Головної дирекції державних архівів Польщі. Що стосується мистецтва, то Київський музей українського мистецтва, Музей західного і східного мистецтва передали у дар польському народові 577 музейних експонатів, 35 тис. книжок XVI-XVII століть, 7 тис. цінних рукописів діячів польської культури і літератури та 150 тис. томів бібліотеки “Оссолінеум” і Рацлавицької панорами [1;13]. В фармацевтиці існували спільні проекти виробництва вітамінів, одноразових шприців. Створене об’єднання “Ензін” по виготовленню антибіотиків. В екології та у справі охорони природного середовища основна увага приділялася проектам програм “Чистий Буг”, “Карпатський екологічний заповідник”, які існували в рамках євро регіонів).

Ключовим питанням українсько-польського діалогу залишається сприяння реалізації західного вектору зовнішньополітичного курсу нашої держави. Деякий час розвиток українсько-польського співробітництва мав більш самостійний характер, але з 2004 р. стосунки розглядаються через призму євроінтеграційних процесів. Необхідно враховувати той факт, що на відміну від нашої держави Польща відразу заявила про готовність стати членом ЄС. Їй вдалося за досить короткий час адаптуватися до європейських норм, провести безліч реформ, щоб зрештою потрапити до “першої хвилі” розширення Союзу. Нині для польських підприємств створені нові можливості, які виникли завдяки праці на єдиному європейському ринку. Покращилися умови інвестування. Хоча позиції нового члена в Євросоюзі

ще досить слабкі, та Польща готова підтримати Україну на шляху до Європи, більше того — лобювати інтереси держави на європейському просторі.

Отже, збереження досягнутого рівня українсько-польських економічних відносин та їх політичний розвиток, співробітництво у гуманітарній сфері залежить від швидких економічних реформ в Україні, а також від того, як наша держава буде пристосовуватися до європейських стандартів життя.

Україна заявила про свій намір вступити до Євросоюзу, тому подальше дослідження співробітництва з Польщею як членом ЄС є особливо важливим.

## **Література**

1. Васильєв Д. Українсько-польські відносини наприкінці ХХ століття // Нова політика. — 1998. — № 4. — С. 13-17.
2. Договір між Республікою Польщею та Україною про добросусідство, дружні відносини і співробітництво // Політика і час. — 1992. — № 7-8. — С. 12-17.
3. Лісіцин Є. Стратегічне партнерство: поняття сучасне // Віче. — 1999. — № 2. — С. 32-43.
4. Найдер З. Україна та Польща після розширення ЄС: нова політика для старих сусідів // Україна та Польща: стратегічне партнерство у новій Європі: Інформаційно-аналітична збірка. — К.: Інститут Євро-Атлантичного співробітництва, 2004. — С. 27-30.
5. Польща — твій діловий партнер (2004-2005). — Варшава: Інститут Кон'юктур і Цін Зовнішньої торгівлі, 2004. — 162 с.
6. Горун Д. Відносини між Україною і Польщею наприкінці ХХ століття: проблеми розвитку // Матеріали 53-й научної конференції професорсько-преподавального складу і наукових працівників. — Одеса: Студія "Негоціант", 1999. — С. 59-70.

### **А. Г. Задорожня**

Одесский национальный университет им. И. И. Мечникова  
Институт социальных наук, кафедра международных отношений  
ул. Дворянская, 2, Одесса, 65026, Украина

## **ОСОБЕННОСТИ УКРАИНСКО-ПОЛЬСКИХ ОТНОШЕНИЙ В 90-Х ГОДАХ ХХ — НАЧАЛЕ ХХІ ВЕКА**

### **Резюме**

В статье рассматриваются вопросы сотрудничества Украины с соседней Польшей. После вступления Польши в Европейский Союз начался новый этап развития двусторонних отношений обеих государств, которые в свою очередь должны строиться на основе достижений предыдущих лет. Сделан анализ развития стран в политической, экономической, гуманитарной сферах.

**Ключевые слова:** сотрудничество, Украина, Польша, стратегическое партнерство

**A. G. Zadorozhnaya**

Odessa National University  
Institute of Social Sciences and International Relations  
Department of International Relations  
Dvoryanskaya street, 2, Odessa, 65026, Ukraine

**THE MAIN FEATURES OF UKRAINIAN COOPERATION  
WITH POLAND IN 90-TH OF THE XX CT. — AT THE BEGINNING  
OF THE XXI CT.**

**Summary**

The article is dealing with questions of Ukrainian relations with Poland. A new period of bilateral cooperation was began after entrance of Poland into the European Union. Further development of this cooperation should be based on the achievements of the last years. Analyse of the development of this countries in the sphere of policy, economy and social field is done.

**Key words:** cooperation, Ukraine, Poland, strategic partnership